

УДК 351.86:65.012.8:342.9

JEL Classification: H56, M21

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2026.15\(48\).32-45](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2026.15(48).32-45)

А.А. Орлова, доцент, канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Інституційні та правові аспекти інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки

Мета написання статті полягає у комплексному аналізі інституційних та правових аспектів інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки України та виявленні основних проблем і напрямів їх удосконалення. Обґрунтовано, що безпека підприємств є ключовим чинником стабільності національної економіки, економічного суверенітету держави та функціонування критичної інфраструктури. Визначено, що безпека підприємств набуває стратегічного значення та розглядається як важливий елемент державної безпекової політики.

У роботі розкрито зміст безпеки підприємств та її взаємозв'язок із системою національної безпеки, а також досліджено інституційні механізми її забезпечення. Охарактеризовано роль державних органів, місцевого самоврядування та державно-приватного партнерства як ключових інструментів інтеграції бізнесу у систему національної безпеки. Особливу увагу приділено аналізу правового регулювання цієї сфери, зокрема конституційних положень, профільного законодавства, підзаконних актів і стратегічних документів, що визначають засади взаємодії держави та підприємств у питаннях запобігання загрозам, управління ризиками та обміну інформацією.

У результаті дослідження встановлено, що інтеграція безпеки підприємств у систему національної безпеки України є об'єктивно необхідним процесом, що набуває особливої актуальності в умовах воєнних, інформаційних та фінансово-економічних загроз. Визначено, що ефективність такої інтеграції значною мірою залежить від узгодженості нормативно-правової бази, чіткого розподілу повноважень між державними інституціями та розвитку механізмів взаємодії держави і суб'єктів господарювання у сфері управління безпековими ризиками. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням комплексної моделі інституційно-правової взаємодії держави та підприємств, а також із вивченням можливостей імплементації європейських і євроатлантичних стандартів у систему забезпечення національної безпеки України.

національна безпека; безпека підприємств; економічна безпека; інституційне забезпечення безпеки; правове регулювання безпеки

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки підприємств є ключовим чинником стабільності та розвитку національної економіки, а відтак — і системи національної безпеки загалом. У науковій літературі ці категорії часто поєднують під єдиним поняттям «національна безпека», що підкреслює їхню взаємозалежність і нерозривний характер. Стійкість діяльності підприємств безпосередньо впливає на економічний суверенітет, конкурентоспроможність країни, збереження робочих місць, функціонування критичної інфраструктури та формування національної стійкості. В умовах глобальних і внутрішніх викликів, особливо загроз воєнного характеру, безпека підприємств набуває не лише економічного, а й стратегічного значення, стаючи важливим компонентом державної політики у сфері захисту національних інтересів.

З початком російської агресії проти України, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, проблематика національної безпеки та безпеки підприємств загострилася і стала пріоритетом для держави. Попри зусилля щодо розбудови системи забезпечення безпеки, залишається потреба у постійному вдосконаленні її правового та інституційного підґрунтя. Нестабільність глобальної ситуації, посилення воєнних ризиків, деструктивний вплив екзогенних і ендогенних факторів на економіку України вимагають диверсифікації механізмів безпеки та активізації співпраці держави і бізнесу. Саме тому дослідження інституційних та правових аспектів інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки є

надзвичайно актуальним як у науковій, так і в практичній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях українських науковців проблема безпеки підприємств розглядається переважно в контексті національної та економічної безпеки держави, а також через призму правового та інституційного забезпечення. У працях з теорії національної безпеки обґрунтовується підхід, за яким суб'єкти господарювання виступають важливими елементами економічної, інформаційної та соціальної стабільності держави, а їх стійкість безпосередньо впливає на рівень національної безпеки (С. Войцехівська [3], Д. Беззубов [1], Д. Каменський, А. Вознюк [5], Т. Подковенко [9]). Дослідники наголошують на системному характері безпеки, що поєднує державні та недержавні інститути, а також підкреслюють значення нормативно-правового регулювання у формуванні єдиного безпекового простору.

Окрему групу наукових праць становлять дослідження, присвячені правовим засадам національної безпеки, критичній інфраструктурі, інформаційній та кібербезпеці, в межах яких підприємства розглядаються як об'єкти та суб'єкти безпекових відносин (А. Нашинець-Наумова [8], Д. Каменський [5], І. Дубинський [4]). У цих роботах акцентується увага на ролі стратегічних документів і законодавчих актів у забезпеченні узгодженості дій державних органів і бізнесу. Водночас аналіз наукових публікацій свідчить про недостатню розробленість саме комплексного підходу до інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Водночас комплексне дослідження інституційних і правових аспектів інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки залишається недостатньо опрацьованим. Такий аналіз є необхідним для вироблення цілісної моделі взаємодії держави та бізнесу у сфері безпеки, особливо в умовах зростання воєнних і гібридних загроз.

Постановка завдання. Мета статті полягає у комплексному аналізі інституційних та правових аспектів інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки України та виявленні основних проблем і напрямів їх удосконалення.

Реалізація зазначеної мети потребує уточнення місця та ролі безпеки підприємств у ширшому контексті національної безпеки, оскільки забезпечення стійкості діяльності підприємств розглядається не лише в економічній площині, а й як стратегічний фактор формування національної безпеки, що підсилює потребу у виробленні комплексних інституційних та правових механізмів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях національна безпека розглядається як комплексний стан захищеності держави, суспільства та особи від внутрішніх і зовнішніх загроз, що охоплює військову, економічну, інформаційну, соціальну та інші сфери суспільного життя. При цьому економічна складова виступає однією з базових, оскільки саме вона визначає спроможність держави підтримувати стабільний розвиток, оборонний потенціал і соціальну стійкість. Як зазначається у сучасних дослідженнях, економічна безпека є складовою національної безпеки та відображає взаємозв'язок між економічною потужністю держави та рівнем її загальної безпеки [5, с. 15; 9, с. 15].

У цьому контексті безпека підприємств постає як один із ключових елементів економічної безпеки, оскільки саме підприємства формують виробничий, фінансовий та інноваційний потенціал держави. Стійкість їх функціонування, здатність протидіяти кризовим, воєнним, інформаційним і фінансовим ризикам безпосередньо впливає на стабільність економічної системи загалом. О. Скорук підкреслює, що економічна безпека передбачає стабільність господарських зв'язків, економічну самостійність суб'єктів, здатність економіки до самовідтворення та захисту національних інтересів,

що неможливо без належного рівня безпеки діяльності підприємств [19, с. 40–41].

Отже, безпека підприємств і національна безпека перебувають у двосторонньому взаємозв'язку: держава через нормативні, інституційні та стратегічні механізми створює умови для стабільної роботи бізнесу, а підприємства, забезпечуючи економічну стійкість, зайнятість населення та податкові надходження, зміцнюють загальну безпекову спроможність держави. Саме тому інтеграція безпеки підприємств у систему національної безпеки розглядається як необхідна умова стійкого розвитку країни в сучасних безпекових умовах [5].

Інтеграція безпеки підприємств у систему державної безпеки передбачає узгодження інтересів держави та бізнесу у сфері запобігання економічним і безпековим загрозам. У наукових дослідженнях підкреслюється, що економічна безпека є складовою національної безпеки, оскільки саме стабільне функціонування підприємств формує економічний потенціал держави, забезпечує зайнятість, податкові надходження та фінансову стійкість країни. Тому безпека підприємницького сектору розглядається не лише як внутрішня справа бізнесу, а як важливий елемент загальної безпекової політики держави, що потребує включення підприємств у механізми стратегічного планування та реагування на загрози [5].

Практична інтеграція реалізується через поєднання корпоративних систем управління ризиками із загальнодержавними інструментами забезпечення економічної та інформаційної безпеки, зокрема через участь підприємств у системах обміну інформацією про загрози, впровадження стандартів безпеки та співпрацю з державними структурами у сфері захисту критичної інфраструктури. Дослідники економічної безпеки підприємств наголошують, що стійкість бізнесу до криз, фінансових, інформаційних і виробничих ризиків безпосередньо впливає на стабільність економіки держави в цілому, а тому потребує системної координації між державою та приватним сектором [18, с. 9].

Правові засади забезпечення національної безпеки в Україні визначені Конституцією, Законом України «Про національну безпеку України», а також низкою спеціальних законів («Про основні засади забезпечення кібербезпеки», «Про критичну інфраструктуру», «Про охорону праці» тощо). Водночас існує потреба у вдосконаленні правових механізмів, що регулюють питання інтеграції безпеки підприємств у систему державної безпеки, зокрема шляхом усунення фрагментарності правової бази та підвищення рівня імплементації міжнародних підходів. Аналіз сучасних концептуальних підходів до національної безпеки вказує на необхідність подолання нормативної роз'єднаності між окремими секторальними законами та стратегічними документами [5].

З методологічної точки зору, важливо враховувати багатовимірність безпеки підприємств, яка виходить за межі лише економічної складової. Інформаційна безпека, захист персоналу, збереження технологічних процесів і дотримання екологічних стандартів безпосередньо впливають на здатність підприємства функціонувати в умовах загроз. Тому інтеграція безпеки підприємств у систему національної безпеки повинна передбачати узгодження стратегій підприємств із державними програмами у сфері національної стійкості.

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації економіки та зростання гібридних загроз проблема безпеки підприємств набуває особливої актуальності й виходить за межі виключно мікроекономічного рівня. Безпека підприємств дедалі частіше розглядається як складова загальної системи національної безпеки держави.

У науковій літературі безпека підприємства розглядається як багатогранне явище, що охоплює економічні, інформаційні, кадрові та правові аспекти функціонування підприємства. Так, С. Войцехівська підкреслює важливість

організаційно-правових механізмів, які забезпечують захист економічних інтересів підприємств та їхню взаємодію з державними органами [3]. Д. Безzubов, у свою чергу, розглядає правову безпеку підприємства як важливий елемент функціонування суб'єкта господарювання, що забезпечується через належне правове регулювання діяльності підприємства, захист його майнових і корпоративних прав, а також запобігання юридичним ризикам у господарській діяльності [1].

Аналіз сучасних концепцій національної та економічної безпеки підтверджує, що стійкість підприємницького сектору безпосередньо впливає на фінансову стабільність, зайнятість населення та здатність держави реалізовувати функції національної безпеки. Таким чином, підприємство виступає не ізольованим суб'єктом, а елементом ширшої соціально-економічної та безпекової системи.

Закон України «Про національну безпеку України» визначає національну безпеку як *«захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та інших національних інтересів України»* [14]. При цьому економічна безпека визнається однією з ключових складових національної безпеки. У цьому сенсі безпека підприємств, особливо стратегічних та критично важливих, виступає функціональним елементом системи національної безпеки.

У науковій літературі наголошується на тісному взаємозв'язку економічної діяльності підприємств із системою національної безпеки держави. Зокрема, Д. В. Каменський зазначає, що в умовах воєнного стану стабільність функціонування підприємств набуває стратегічного значення, оскільки порушення їх діяльності може спричинити системні ризики для держави. У цьому контексті дослідник підкреслює, що економічна безпека виступає складовою національної безпеки та співвідноситься з нею як частина із цілим [5]. Водночас у працях А. Нашинець-Наумової національна безпека розглядається як комплексна система захисту національних інтересів, що реалізується через узгоджену державну політику та інституційні механізми протидії загрозам [8].

Таким чином, взаємозв'язок безпеки підприємств і національної безпеки має двосторонній характер. З одного боку, держава через правові та інституційні механізми створює умови для захисту підприємств, а з іншого — стабільність і безпека підприємств зміцнюють економічну, соціальну та оборонну спроможність держави, що зумовлює об'єктивну необхідність інтеграції систем безпеки підприємств у загальну систему національної безпеки. Реалізація такої інтеграції потребує застосування різних наукових і практичних підходів, аналіз і узагальнення яких дає змогу виокремити їхню сутність та основні напрями практичного впровадження (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні підходи до інтеграції бізнес-безпеки у систему державної безпеки

Підхід	Сутність	Приклади реалізації
1	2	3
Інституційний	Формування органів і структур, що координують безпеку бізнесу, включення підприємств до системи нацбезпеки	РНБО, Мінекономіки, СБУ, Держспецзв'язку; участь підприємств критичної інфраструктури у програмах нацбезпеки
Правовий	Законодавче регулювання, гармонізація із міжнародними нормами, закріплення обов'язків бізнесу	Закон «Про національну безпеку», «Про критичну інфраструктуру», GDPR у сфері даних, стандарти НАТО
Економічний	Безпека бізнесу як основа економічної безпеки держави, підтримка стратегічних підприємств	Держпідтримка оборонпрому, програми захисту інвестицій, податкові стимули для стійкості підприємств

Продовження таблиці 1

1	2	3
Системний (комплексний)	Інтеграція корпоративної безпеки у загальну архітектуру національної безпеки	Спільні плани дій у кіберсфері, енергетиці, обороні; державно-приватні партнерства
Міжнародний	Використання зарубіжного досвіду, участь у глобальних ініціативах, адаптація стандартів	ЄС, НАТО, ООН, міжнародні програми з кіберзахисту, контролю ресурсів та екобезпеки

Джерело: складено автором на основі [6; 12; 14; 15; 21; 23; 24]

Забезпечення безпеки підприємств в Україні здійснюється в межах цілісної системи державного управління, що формується на основі законодавчо закріплених повноважень органів державної влади та їхньої взаємодії з суб'єктами господарювання. Інституційне середовище є визначальним чинником ефективності системи безпеки підприємств, оскільки саме воно забезпечує узгодження інтересів держави та бізнесу в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз.

Координаційну роль у сфері національної безпеки виконує Рада національної безпеки і оборони України (РНБО), яка відповідно до Конституції України та Закону України «Про національну безпеку України» забезпечує координацію і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері безпеки [14]. Через стратегічні документи, зокрема Стратегію національної безпеки та Стратегію економічної безпеки України, РНБО визначає пріоритети захисту економічних інтересів держави, у межах яких підприємства, особливо об'єкти критичної інфраструктури, розглядаються як ключові елементи системи національної безпеки.

Практичну реалізацію державної політики у сфері безпеки підприємств забезпечує Кабінет Міністрів України, який відповідно до законодавства здійснює розроблення та впровадження нормативно-правових актів, державних програм і комплексних заходів у сфері економічної, інформаційної та кібернетичної безпеки. Саме через урядові механізми стратегічні цілі національної безпеки трансформуються у конкретні інструменти державного регулювання, що безпосередньо впливають на стійкість і безпеку підприємств. В умовах воєнного стану роль Кабінету Міністрів додатково посилюється, оскільки уряд координує процеси релокації підприємств, захисту виробничих потужностей і забезпечення безперервності економічної діяльності.

Важливе місце в системі інституційного забезпечення безпеки підприємств належить галузевим міністерствам та центральним органам виконавчої влади, зокрема Міністерству економіки України, Міністерству енергетики, Міністерству інфраструктури, Міністерству цифрової трансформації України. Їхня діяльність спрямована на формування галузевих політик безпеки, розроблення стандартів функціонування підприємств та координацію взаємодії з бізнесом у відповідних секторах економіки. Саме на галузевому рівні управління відбувається впровадження практичних заходів із забезпечення економічної, інформаційної та організаційної безпеки підприємств, що дозволяє враховувати специфіку окремих секторів економіки та підвищувати загальну стійкість господарського середовища.

У контексті інституційного підходу заслуговує на увагу позиція С. Войцехівської, яка обґрунтовує доцільність формування апарату управління економічною безпекою держави як інтегрованої інституційної структури, що забезпечує координацію дій державних органів і суб'єктів господарювання у сфері протидії економічним загрозам [3? с. 47]. Такий підхід ґрунтується на необхідності узгодженого розподілу функцій і відповідальності між суб'єктами системи

національної безпеки, що дозволяє підвищити ефективність управління безпековими процесами та уникнути дублювання повноважень.

Таким чином, діяльність РНБО, Кабінету Міністрів України та галузевих міністерств формує інституційний каркас інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки. Узгоджене функціонування цих органів створює передумови для комплексного управління безпековими ризиками у підприємницькому секторі та підвищення загальної стійкості держави.

Важливим елементом інституційного забезпечення безпеки підприємств є діяльність місцевих органів влади, які виступають проміжною ланкою між загальнодержавною політикою безпеки та практичними потребами суб'єктів господарювання на регіональному рівні. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями у сфері соціально-економічного розвитку територій, забезпечення громадського порядку, цивільного захисту та створення безпечних умов для господарської діяльності [13].

Як зазначено в сучасних дослідженнях, економічна безпека регіонів України формується під впливом механізмів місцевого управління, оскільки саме на цьому рівні створюються умови для стабільної діяльності підприємств, реалізації інфраструктурних, кадрових і логістичних політик, що безпосередньо впливають на стійкість бізнесу та регіону в цілому [17]. Місцеві органи влади формують сприятливі умови для функціонування підприємств через реалізацію програм регіонального розвитку, підтримку малого й середнього бізнесу, а також участь у заходах із захисту об'єктів критичної інфраструктури.

У контексті національної безпеки роль місцевих органів влади посилюється, оскільки вони забезпечують адаптацію загальнодержавної безпекової політики до конкретних регіональних умов та ризиків. Економічна безпека регіонів формується через взаємодію місцевих органів самоврядування з центральними виконавчими органами, що дозволяє забезпечувати стійкість господарського середовища, підтримувати інфраструктуру й координувати дії у сфері соціально-економічного розвитку [17, с. 59]. Крім того, у сучасних умовах зростання кіберзагроз місцеві органи влади виступають як активні суб'єкти системи забезпечення інформаційної безпеки, що включає захист даних, координацію локальних заходів і співпрацю із державними структурами з питань кіберстійкості [20].

В умовах воєнного стану та подальшої децентралізації питання ефективності регіональних механізмів управління економічною безпекою набуває особливої ваги, оскільки саме на місцевому рівні здійснюється координація підтримки підприємств, збереження виробничих потужностей і мобілізації регіонального потенціалу. Аналіз економічної безпеки регіонів показує, що стійкість місцевих економік у кризових ситуаціях суттєво залежить від здатності органів місцевого самоврядування впроваджувати заходи щодо адаптації бізнесу до надзвичайних умов і обмежень, а також формувати регіональні політики для мінімізації ризиків, пов'язаних із війною та зовнішніми шоками. Саме поєднання загальнодержавних стратегій і регіональних дій дозволяє забезпечувати безперервність діяльності підприємств як складової економічної безпеки держави [17].

Таким чином, місцеві органи влади виступають важливими суб'єктами забезпечення безпеки підприємств, поєднуючи реалізацію державної політики з урахуванням регіональних потреб і специфіки. Водночас обмеженість ресурсів і повноважень місцевого рівня зумовлює необхідність пошуку додаткових механізмів взаємодії між державою та бізнесом у сфері безпеки.

У цьому контексті особливої актуальності набуває державно-приватне партнерство як інструмент інтеграції зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання у забезпеченні безпеки підприємств. Саме механізми партнерства дозволяють поєднати державні регуляторні можливості з ресурсами та управлінським потенціалом бізнесу, створюючи більш ефективну модель протидії сучасним безпековим загрозам.

Інтеграція безпеки підприємств у систему національної безпеки держави ґрунтується на комплексі правових норм, які визначають засади взаємодії держави та суб'єктів господарювання у сфері запобігання й протидії загрозам. Це передбачає не лише визначення статусу та правового режиму підприємств, але й розбудову механізмів координації між публічними інститутами та бізнесом у питаннях оцінювання ризиків, обміну інформацією та реалізації заходів захисту. Правове регулювання є фундаментальним елементом цієї інтеграції, оскільки нормотворчість формує інституційну визначеність ролі бізнесу у загальнодержавних безпекових стратегіях, сприяє гармонізації публічних і приватних інтересів та створює рамки для відповідальності сторін у разі загроз.

Правові основи інтеграції функціонують на різних рівнях нормативного регулювання - від конституційних положень і базових законів до підзаконних актів та стратегічних документів державної політики. Конституція України та Закон України «Про національну безпеку України» [6; 14] закріплюють загальні принципи захисту національних інтересів, включно із економічною і інформаційною безпекою, а галузеві правові акти та стратегії визначають конкретні механізми участі підприємств у цих процесах. У сукупності ці правові інструменти визначають правовий статус підприємств, межі відповідальності держави за їх захист і механізми залучення бізнесу до реалізації національних безпекових пріоритетів, зокрема через участь у системах критичної інфраструктури, оцінювання ризиків та реагування на надзвичайні ситуації.

Для узагальнення та систематизації нормативно-правових актів, що визначають правові засади впровадження безпеки підприємств у систему національної безпеки України, доцільно подати їх у вигляді табл. 2.

Таблиця 2 - Правові основи інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки України

Рівень правового регулювання	Нормативно-правові акти	Значення для інтеграції безпеки підприємств
1	2	3
Конституційний	Конституція України	Закріплює засади національної безпеки, економічної безпеки та захисту прав власності, що створює фундамент для залучення підприємств до системи національної безпеки
Законодавчий	Закони України «Про національну безпеку України», «Про критичну інфраструктуру», «Про господарські товариства», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»	Визначають правовий статус підприємств як об'єктів і суб'єктів національної безпеки, регламентують їхню участь у забезпеченні економічної, інформаційної та кібернетичної безпеки держави

Продовження таблиці 2

1	2	3
Підзаконний	Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, рішення РНБО України	Конкретизують механізми реалізації державної політики у сфері безпеки, встановлюють інструменти координації між державними органами та бізнесом
Стратегічний	Стратегія національної безпеки України, Стратегія кібербезпеки України, Стратегія енергетичної безпеки України	Визначають пріоритети інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки, напрями державно-приватної взаємодії та реагування на ключові загрози

Джерело: складено автором на основі [6; 10; 11; 13; 14; 15; 16; 21; 22; 23; 24]

Представлена таблиця засвідчує, що правові основи інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки України мають багаторівневий і комплексний характер, поєднуючи конституційні норми, законодавчі положення, підзаконне регулювання та стратегічні документи державної політики. Водночас така багатосаровість нормативної бази зумовлює потребу в її узгодженості та системності, оскільки ефективна інтеграція безпеки підприємств можлива лише за умови чіткого розмежування повноважень, єдності підходів до визначення ролі бізнесу та відповідності національних правових механізмів міжнародним стандартам безпеки.

Незважаючи на наявність сформованої нормативно-правової бази у сфері економічної безпеки, її практична реалізація на рівні суб'єктів господарювання залишається проблемною. Чинне правове регулювання економічної безпеки держави та підприємств має базовий характер, проте є недостатньо цілеспрямованим і не завжди своєчасно реагує на зміни ринкової кон'юнктури. Затримки та неузгодженість нормотворчих процесів призводять до того, що правові вимоги часто не відповідають реальним умовам господарської діяльності, що ускладнює їх впровадження підприємствами та знижує ефективність правового забезпечення економічної безпеки.

Окремою проблемою практичного застосування правових норм є складність визначення меж державного втручання у регулювання економічних процесів. Надмірний адміністративний і контрольний тиск з боку державних органів, за відсутності чіткого узгодження з автономією підприємств і механізмами саморегуляції, може перетворювати правове регулювання з інструменту забезпечення безпеки на додаткове джерело ризиків для бізнесу. У зв'язку з цим С. Войцехівська наголошує на необхідності коригування чинних нормативно-правових актів, їх узгодження зі стратегічними напрямами економічного розвитку та формування цілісної системи правового забезпечення економічної безпеки, яка поєднувала б державне управління з можливостями адаптації та саморегуляції суб'єктів господарювання [3, с. 48].

Ще одна проблема полягає у недостатній адаптації законодавчих вимог до умов реальної діяльності суб'єктів господарювання, що проявляється у формальному виконанні безпекових приписів без їхнього системного впровадження у внутрішні політики та процедури управління ризиками. Законодавство та підзаконні акти часто не трансформуються у корпоративні стандарти чи процедури реагування на загрози, що знижує ефективність правового регулювання у сфері національної безпеки. Як зазначається у дослідженні правового забезпечення національної безпеки, одним із ключових викликів є розрив між формальними правовими нормами та їхньою

практичною реалізацією, що ускладнює адаптацію правових вимог до інституційних можливостей суб'єктів господарювання і створює додаткові ризики для національної безпеки загалом [7, с. 74].

Крім того, попри наявність базових законодавчих актів, що регулюють державно-приватне партнерство та взаємодію держави і бізнесу, їх практична реалізація в Україні залишається ускладненою. Це зумовлено фрагментарністю та недостатньою узгодженістю нормативно-правової бази, наявністю правових прогалин і складністю процедур застосування відповідних норм на практиці. Суперечності між окремими законами, надмірна бюрократизація, непрозорість процедур відбору приватних партнерів і відсутність чітких механізмів розподілу відповідальності та ризиків знижують зацікавленість суб'єктів господарювання у співпраці з державними органами. У результаті правові норми, спрямовані на розвиток партнерства та підвищення рівня безпеки, часто не трансформуються у дієві управлінські рішення, що негативно впливає на ефективність інтеграції підприємств у систему забезпечення національної безпеки [2, с. 273].

Таким чином, проблеми впровадження правових норм на рівні підприємств мають комплексний характер і охоплюють нормативні, ресурсні, організаційні та управлінські аспекти. Їх подолання потребує не лише вдосконалення законодавства, а й розвитку інституційної спроможності бізнесу та поглиблення координації між державою і приватним сектором у сфері національної безпеки.

У сучасних умовах безпекове середовище функціонування бізнес-структур характеризується високим рівнем невизначеності та взаємопов'язаністю загроз, що істотно підвищує їхню вразливість до воєнних, інформаційних і фінансових ризиків. Воєнні загрози безпосередньо впливають на фізичну безпеку активів підприємств, стабільність виробничих процесів і логістичних ланцюгів, а також на кадрову спроможність бізнесу. У цих умовах підприємства дедалі частіше вимушені виконувати не лише економічні, а й безпекові функції, що традиційно належали до сфери відповідальності держави, зокрема забезпечення стійкості постачання, резервування ресурсів та швидкої адаптації до кризових ситуацій.

Інформаційні ризики посідають особливе місце серед загроз для бізнес-структур, оскільки вони мають латентний характер і здатні призводити до значних економічних та репутаційних втрат без прямого фізичного впливу. Вразливість підприємств у цій сфері зумовлена не лише технічними чинниками, а й організаційними — недостатньою увагою до внутрішніх політик інформаційної безпеки, низьким рівнем підготовки персоналу та відсутністю інтегрованого підходу до управління інформаційними ризиками. У результаті інформаційні загрози стають інструментом непрямого впливу на економічну стабільність як окремих підприємств, так і держави загалом.

Фінансові ризики в умовах воєнної та економічної нестабільності набувають системного характеру, оскільки вони пов'язані з обмеженим доступом до фінансових ресурсів, зростанням кредитного навантаження та зниженням інвестиційної привабливості бізнесу. Уразливість підприємств до фінансових ризиків зменшує їхню здатність інвестувати у власну безпеку, що створює замкнене коло, коли брак ресурсів посилює загрози, а зростання загроз, у свою чергу, поглиблює фінансову нестабільність. Це свідчить про необхідність розгляду фінансової стійкості бізнесу як елементу національної безпеки, а не виключно корпоративної проблеми.

Інтеграція безпеки підприємств у державну політику найбільш наочно проявляється у сферах, де діяльність бізнес-структур має безпосередній вплив на національну стійкість і безпеку. У секторі критичної інфраструктури підприємства фактично виконують функцію «першої лінії» захисту життєво важливих систем, що зумовлює необхідність тісної координації між державними органами та приватними

операторами. У цьому контексті корпоративна безпека перестає бути внутрішньою справою підприємства й трансформується в елемент загальнодержавної політики управління ризиками.

У сфері оборонно-промислового комплексу інтеграція корпоративної безпеки має більш формалізований характер і ґрунтується на поєднанні державного контролю та внутрішніх механізмів захисту підприємств. Безпека таких суб'єктів охоплює не лише фізичний і інформаційний захист, а й питання технологічної незалежності, кадрової надійності та фінансової прозорості. Водночас ефективність цієї інтеграції значною мірою залежить від здатності держави забезпечити баланс між вимогами безпеки та економічною автономією підприємств, що є важливою умовою їхньої конкурентоспроможності.

У кіберсфері інтеграція корпоративної безпеки у державну політику реалізується переважно через механізми партнерства та обміну інформацією. Приватні компанії володіють значною частиною цифрової інфраструктури, а отже, їхня участь у системі кібербезпеки є об'єктивною необхідністю. Водночас практика свідчить, що ефективна інтеграція можлива лише за умови формування довіри між державою та бізнесом, чіткого визначення зон відповідальності та створення стимулів для добровільного дотримання підвищених стандартів безпеки.

Таким чином, наведені приклади демонструють, що інтеграція корпоративної безпеки у державну політику є не разовим заходом, а тривалим процесом інституційної трансформації, у межах якого бізнес поступово стає активним учасником забезпечення національної безпеки. Це потребує переходу від декларативних підходів до практичних механізмів співпраці, що поєднують правове регулювання, економічні стимули та інституційну підтримку з боку держави.

Проведений аналіз інституційних механізмів і правових інструментів інтеграції корпоративної безпеки у державну політику свідчить, що ефективність такої взаємодії визначається насамперед рівнем координації між органами державної влади та суб'єктами господарювання, чіткістю розподілу повноважень і відповідальності, а також узгодженістю стратегічних і нормативно-правових документів. Інституційна складова інтеграції реалізується через діяльність спеціалізованих органів державної влади, механізми міжвідомчої взаємодії та державно-приватного партнерства, тоді як правова складова формує нормативні умови участі підприємств у забезпеченні національної безпеки. У сукупності ці аспекти створюють підґрунтя для формування цілісної моделі інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки, що відповідає сучасним безпековим викликам і потребує подальшого вдосконалення з урахуванням європейських та євроатлантичних стандартів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інтеграція безпеки підприємств у систему національної безпеки України є об'єктивно зумовленим процесом, який набуває особливої актуальності в умовах воєнних, інформаційних та фінансово-економічних загроз. Інституційний аналіз засвідчив, що ключову роль у формуванні та реалізації політики у сфері безпеки підприємств відіграють Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, галузеві міністерства та інші уповноважені органи. Водночас зростає значення органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення стійкості підприємств на регіональному рівні, особливо в контексті захисту критичної інфраструктури та реагування на кризові ситуації.

Дослідження правових основ інтеграції безпеки підприємств у систему національної безпеки дозволило констатувати наявність розгалуженої нормативно-правової бази, що охоплює конституційні положення, спеціальні закони та стратегічні документи у сферах економічної, кібернетичної, інформаційної та інфраструктурної

безпеки. Особливої уваги потребує питання чіткого визначення статусу підприємств як не лише об'єктів захисту, а й суб'єктів реалізації державної безпекової політики, із встановленням їхніх прав, обов'язків і меж відповідальності.

Аналіз проблем впровадження правових норм засвідчив вразливість бізнес-структур до воєнних, інформаційних і фінансових ризиків, що зумовлює необхідність комплексного підходу до управління безпекою. Практика інтеграції корпоративної безпеки у державну політику підтверджує поступовий перехід від декларативних моделей до більш системної взаємодії держави та бізнесу. Перспективними напрямками вдосконалення визначено гармонізацію законодавства, усунення дублювання повноважень органів влади, розвиток механізмів стратегічного планування та ризик-менеджменту, а також розширення інструментів державно-приватного партнерства.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням концептуальної моделі інституційної взаємодії держави та підприємств у сфері безпеки, удосконаленням механізмів координації між центральними й місцевими органами влади, а також аналізом імплементації європейських і євроатлантичних стандартів у національне законодавство. Окремого наукового опрацювання потребують питання формування єдиної системи управління ризиками на національному та корпоративному рівнях і розроблення економічних стимулів для підприємств, що інвестують у підвищення власної безпеки в умовах сучасних безпекових викликів.

Список літератури

1. Безубов Д. О. Правова безпека підприємства в Україні: господарсько-правовий аспект. *Господарське право*. 2025. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/9657/12200> (дата звернення: 25.12.2025).
2. Войтик О. Є. Нормативно-правове забезпечення публічного управління у сфері державно-приватного партнерства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2025. Т. 2, № 1(92). С. 38–48. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/919 (дата звернення: 25.12.2025).
3. Войцехівська С. І. Організаційно-правові засади економічної безпеки України. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 7. С. 44–50. URL: <https://journals.kyuu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/181> (дата звернення: 25.12.2025).
4. Дубинський І. Ю. Правова основа забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 20–23. URL: https://lsei.org.ua/7_2024/4.pdf (дата звернення: 11.01.2026).
5. Каменський Д. В., Вознюк А. А. Національна та економічна безпека: співвідношення концепцій на сучасному етапі розвитку української державності : наукова стаття. *Public Administration and National Security*. 2025. № 9. С. 8–17. URL: <https://security-journal.nasbu.edu.ua/index.php/nbpe/article/view/8> (дата звернення: 25.12.2025).
6. Конституція України : офіц. текст. Київ : Укр. вид-во поліграфії та журн. видань, 1996. 96 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.01.2026).
7. Лобко В. В. Теоретико-методологічні основи правового забезпечення національної безпеки в Україні. *Молодий вчений*. № 11 (111). листопад, 2022 р. С. 72–75. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/33067> (дата звернення: 10.01.2026).
8. Нашинець-Наумова А. Ю. Концептуальні підходи щодо забезпечення національної безпеки: інформаційно-правові та інституційні засади. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. Т. 1, № 1. С. 34–40. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18859/> (дата звернення: 10.01.2026).
9. Подковенко Т. Національна безпека України: аксіологічний та правовий аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1. С. 11–18. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1143/1187> (дата звернення: 14.01.2026).
10. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 17.01.2026).
11. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.01.2026).

12. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 №1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-2080> (дата звернення: 17.01.2026).
13. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 18.01.2026).
14. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19_80 (дата звернення: 17.01.2026).
15. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 №2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 17.01.2026).
16. Рішення Ради національної безпеки і оборони України, введені в дію указами Президента України (у сфері економічної, інформаційної та кібернетичної безпеки). Офіц. текст. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/Ukazy.html> (дата звернення: 20.01.2026).
17. Рибак Г., Федотова Ю. Економічна безпека регіонів України в процесі децентралізації. *International Science Journal of Management, Economics&Finance*. Vol. 2, No.1, 2023, pp.56-64. URL: <https://isg-journal.com/isjmef/article/view/267/142> (дата звернення: 17.01.2026).
18. Скорик М. О., Горбань С. Ю., Скрицька О. Ю. Сутність економічної безпеки підприємства як складника національної безпеки України. *Підприємництво та інновації*. 2025. С. 7-11. URL: <https://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/258> (дата звернення: 07.01.2026).
19. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6, ч. 3. С. 39–42. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14177> (дата звернення: 05.01.2026).
20. Стець В. І. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення кібербезпеки України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Том 2, № 83. Режим доступу: <https://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237295> (дата звернення: 11.01.2026).
21. Стратегія економічної безпеки України до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 р. №347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021> (дата звернення: 18.01.2026).
22. Стратегія енергетичної безпеки України : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 р. № 907-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 64. Ст. 4058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80> (дата звернення: 18.01.2026).
23. Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 №447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021> (дата звернення: 18.01.2026).
24. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 №392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 19.01.2026).

References

1. Bezzubov, D. O. (2025). Legal security of enterprise in Ukraine: economic and legal aspect. *Hospodarske pravo*. <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/9657/12200> [in Ukrainian].
2. Voityk, O. Ye. (2025). Regulatory and legal support of public administration in the field of public-private partnership. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, 2, 1(92), 38–48. https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/919 [in Ukrainian].
3. Voitsekhivska, S. I. (2024). Organizational and legal principles of economic security of Ukraine. *Kyivskyi ekonomichnyi naukovyi zhurnal*, 7, 44–50. <https://journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/181> [in Ukrainian].
4. Dubynskyi, I. Yu. (2024). Legal basis for ensuring national security of Ukraine under martial law. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 7, 20–23. https://lsej.org.ua/7_2024/4.pdf [in Ukrainian].
5. Kamenskyi, D. V., & Vozniuk, A. A. (2025). National and economic security: correlation of concepts at the present stage of development of Ukrainian statehood. *Public Administration and National Security*, 9, 8–17. <https://security-journal.nasbu.edu.ua/index.php/nbpe/article/view/8> [in Ukrainian].
6. Constitution of Ukraine. (1996). Kyiv: Ukrainske vydavnytstvo polihrafii ta zhurnalnykh vydan. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> [in Ukrainian].
7. Lobko, V. V. (2022). Theoretical and methodological foundations of legal support of national security in Ukraine. *Molodyi vchenyi*, 11(111), 72–75. <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/33067> [in Ukrainian].
8. Nashynets-Naumova, A. Yu. (2017). Conceptual approaches to ensuring national security: information-legal and institutional principles. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 1(1), 34–40. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18859/> [in Ukrainian].
9. Podkovenko, T. (2021). National security of Ukraine: axiological and legal aspects. *Aktualni problemy pravoznavstva*, 1, 11–18. <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1143/1187> [in Ukrainian].

10. Law of Ukraine on Business Associations № 1576-XII. (1991, September 19). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 49, 682. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> [in Ukrainian].
11. Law of Ukraine on Protection of Information in Information and Telecommunication Systems № 80/94-VR. (1994, July 5). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 31, 286. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-vr> [in Ukrainian].
12. Law of Ukraine on Critical Infrastructure № 1882-IX. (2021, November 16). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-2080> [in Ukrainian].
13. Law of Ukraine on Local Self-Government in Ukraine № 280/97-VR. (1997, May 21). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> [in Ukrainian].
14. Law of Ukraine on National Security of Ukraine № 2469-VIII. (2018, June 21). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> [in Ukrainian].
15. Law of Ukraine on the Basic Principles of Cybersecurity of Ukraine № 2163-VIII. (2017, October 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> [in Ukrainian].
16. Decisions of the National Security and Defense Council of Ukraine enacted by Presidential Decrees (in the field of economic, information and cyber security). <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy.html> [in Ukrainian].
17. Rybak, H., & Fedotova, Yu. (2023). Economic security of regions of Ukraine in the process of decentralization. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 2(1), 56–64. <https://isg-journal.com/isjmef/article/view/267/142> [in Ukrainian].
18. Skoryk, M. O., Horban, S. Yu., & Skrytska, O. Yu. (2025). The essence of economic security of enterprise as a component of national security of Ukraine. *Pidpryemnytstvo ta innovatsii*, 7–11. <https://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/258> [in Ukrainian].
19. Skoruk, O. V. (2016). Economic security of the state: essence, components and problems of ensuring. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 6(3), 39–42. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14177> [in Ukrainian].
20. Stets, V. I. (2021). Local self-government bodies as subjects of ensuring cybersecurity of Ukraine. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, 2(83). <https://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237295> [in Ukrainian].
21. Strategy of Economic Security of Ukraine until 2025 approved by the Decree of the President of Ukraine № 347/2021. (2021, August 11). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021> [in Ukrainian].
22. Energy Security Strategy of Ukraine approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 907-r. (2021, August 4). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 64, 4058. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-r> (accessed 18 January 2026) [in Ukrainian].
23. Cybersecurity Strategy of Ukraine approved by the Decree of the President of Ukraine № 447/2021. (2021, August 26). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021> [in Ukrainian].
24. National Security Strategy of Ukraine approved by the Decree of the President of Ukraine № 392/2020. (2020, September 14). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> [in Ukrainian].

Anna Orlova, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Institutional and Legal Aspects of Integrating Enterprise Security into the National Security System

The article defines the purpose, which consists in a comprehensive analysis of the institutional and legal aspects of integrating enterprise security into the national security system of Ukraine and in identifying the main problems and directions for their improvement. It is substantiated that enterprise security is a key factor in the stability of the national economy, the economic sovereignty of the state, and the functioning of critical infrastructure. It is determined that enterprise security acquires strategic importance and is considered an essential element of the state security policy.

The paper reveals the essence of enterprise security and its relationship with the national security system, and also examines the institutional mechanisms for ensuring it. The role of state authorities, local self-government bodies, and public-private partnership as key instruments for integrating business into the national security system is characterized. Particular attention is paid to the analysis of legal regulation in this area, including constitutional provisions, special legislation, by-laws, and strategic documents that define the principles of interaction between the state and enterprises in the field of threat prevention, risk management, and information exchange.

The study establishes that the integration of enterprise security into the national security system of Ukraine is an objectively necessary process that becomes especially relevant under conditions of military, informational, and financial-economic threats. It is determined that the effectiveness of such integration largely depends on the consistency of the regulatory framework, the clear distribution of powers among state institutions, and the development of mechanisms for cooperation between the state and business entities in the

field of security risk management. Prospects for further research are related to the development of a comprehensive model of institutional and legal interaction between the state and enterprises, as well as to the study of the possibilities of implementing European and Euro-Atlantic standards in the national security system of Ukraine.

national security, enterprise security, economic security, institutional framework of security, legal regulation of security

Одержано (Received) 09.02.2026

Прорецензовано (Reviewed) 28.02.2026

Прийнято до друку (Approved) 25.05.2026